

ברכת אירוסין בעשרה

(פכ"ד ס) ויברכו את רבקה. בכתובות ז' ע"ב תוד"ה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים, ובמס' כלה דמייני קרא דויברכו את רבקה איכא למימר דהתם ברכת אירוסין והכא ברכת נישואין ויש ללמוד משום שיש לברך ברכת אירוסין לאשה המתקדשת על ידי שליח שהרי אליעזר שליח היה ונראה דאסמכתא בעלמא היא דעשרה לא מישתמע מהתם ולא איירי פשטיה דקרא בברכת אירוסין עכ"ל, והנה תי' על קו' זו מצינו בפ"י חזקוני עה"ת פ' חיי שרה (פכ"ד פ"י) על הפסוק ויקח העבד עשרה גמלים שכי' "עשרה גמלים להרכיב עליה עשרה אנשים לברך ברכת אירוסין ונישואין", והיינו שהרי מבואר בפסוק שלקח עמו אנשים, ע"ש בפסוק ל"ב ובפסוק נ"ד, ורק שאינו מבואר כמה אנשים היו, וזה יש ללמוד מדכתיב עשרה גמלים, וכמבואר בחזקוני שלכך לקח עשרה גמלים כדי ליקח עשרה אנשים.

ברכת אירוסין ע"י שליח

בתו' כתובות ז' ב' דנו במקדש ע"י שליח אם מברך ברכת אירוסין והוכיחו מאלעזר שברך ומוכח ששליח מברך, ויש מקשים דהו"ל להוכיח מהא דמותר לקדש ע"י שליח ואם אינו מברך הוי כמו דתנן בתרומות דערום לא יתרום כיון שא"י לברך. ויש שתי דכאן אין חיוב ברכה, אבל בשעה"צ סי' תל"ג ס"ק ה' מוכח שגם כה"ג אסור שכי' דלא יבדוק ליל י"ג משום שמפסיד ברכה והוי כערום לא יתרום, וביושועות יעקב יו"ד סי' ש"ה ס"י"ג הביא מב"ח שאין לברך על פדיון קודם זמנו דא"א לומר וציונו בתוך שלשים, וכ' ביושועות יעקב שלפ"ז אסור לפדות קודם הזמן דמפסיד הברכה וכמו חרש לא יתרום.

עמידה בברכת חתנים

בשו"ת האלף לך שלמה אה"ע סי' קט"ו כ' שבזמן ברכות שבחופה צריכים כל הקהל לעמוד, והביא כן מתיקוני זהר תיקון י'.

והנה בכתובות ז' ב' א"י אמר רב נחמן אמר לי הונא בר נתן תנא מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר (רות ד) ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה (והמשך הפסוק וישבו) ומבואר שקראם לברכת חתנים ואמר להם שישבו, ואמנם בהמשך הגמ' אי' ורבי אבהו אמר מהכא במקלות ברכו אלקים ד' ממקור ישראל כו' ור' אבהו בהאי קרא דרב נחמן מאי דריש ביה ההוא מיבעי ליה למידרש עמוני ולא עמונית ונמצא שקראם כדי לדרוש בפניהם, אבל עכ"פ לרב נחמן שקראם לברכת חתנים מוכח שאפשר לישב.

ובמגילה כ"א א' כתוב אחד אומר ואשב בהר וכתוב אחד אומר ואנכי עמדתי בהר אמר רב עומד ולומד יושב ושונה ר' חנינא אמר לא עומד ולא יושב אלא שוחה ר' יוחנן אמר אין ישיבה אלא לשון עכבה שנאמר ותשבו בקדש ימים רבים כו', והנה לר' יוחנן אולי אפשר לפ' גם כאן לשון עכבה, אך לשאר התי' שם ק',

ובירושלמי כתובות פ"א ה"א טעונה ברכה מבועז דכתיב ויקח בועז עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וישבו אמר ר' אלכסנדר זעליג מיכן שאין קטן רשאי לישב עד שיאמר לו הגדול שבו, ומפורש דהיינו ישיבה ממש. ואולי לכו"ע היה צריך לדרוש בפניהם תחילה עמוני ולא עמונית וע"כ הושיבם, אלא דמה שהביא עשרה היה משום ברכת חתנים וי"ל.

והנה למ"ד דילפי' ברכת חתנים בעשרה ממקהלות הרי פליג וס"ל דמה שהוצרכו עשרה אצל בועז לא היה משום ברכת חתנים אלא לדרוש עמוני ולא עמונית, והרי להחת"ס בשם כנסת יחזקאל שדין חתנים מן המנין הוא רק למ"ד דילפי' ממקהלות מקור ישראל ולא למ"ד דילפי' מבועז, וא"כ

מדקימ"ל חתנים מן המנין ע"כ דקימ"ל דילפי' ממקהלות ולא ילפי' מבועז, ולפ"ז אין מקור שאפשר לישב.

חתומת ברכת אירוסין

כתובות ז' ב' ברכת האירוסין מאי מברך רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא, תרוייהו משמיה דרב יהודה אמרי: בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין. רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה: בא"י מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין. מאן דלא חתים, מידי דהוה אברכת פירות ואברכת מצות, ומאן דחתים, מידי דהוה אקידושא.

בנוגע ביהודה תניינא אה"ע סי' פ"א נשאל למה אנו נוהגין לחתום

בברכת אירוסין והרי בגמ' נ' שיש בזה מחלוקת וא"כ

עדיף שלא לחתום כדי שלא לעבור על ספק

לא תשא, ובנוב"י כ' ע"ז שגם אם לא יחתום

יעבור על לא תשא משום שאם צריך לחתום

ואינו חותם הוי ג"כ ברכה לבטלה וא"כ מה

ירויה בזה שלא יחתום, אלא שכי' בנוב"י

שכוונת הרב השואל שאם הדין שלא

יחתום והוא חתם עבר על לא תשא ב'

פעמים, חדא על עצם החתימה שאינה

צריכה ועוד דנמצא מפסיק בין הברכה

למצוה בחתימה שאינה צריכה ונמצא

שהברכה היא לבטלה.

[והגרמ"מ פרבשטיין סיפר שזקנו הגר"י

סרנא זללה"ה אושפז פעם בבית

החולים ובא לבקרו הג"ר פנחס

אפשטיין ז"ל ודרכו של הג"ר יחזקאל היתה

שנהג בכל תהלוכתיו כהגר"א חוץ מדיני ברכות,

וכשמוע הגר"פ אפשטיין שברך ברכת בורא

נפשות וחתם ברוך חי העולמים אמר לו ממה

נפשך אינך רוצה לחתום בשם כי אולי זה ברכה

לבטלה לשאר הפוסקים, אבל לדעת הגר"א

שפוסק כהירושלמי שבו"י חותמים בשם הרי לא

ברכת כלל וא"כ ההזכרה הראשונה בברכה היתה

לבטלה ומאז החל רבי יחזקאל לברך בורא נפשות

ולחתום בשם. [פ.ז.]

ושמעתי בזה מכב' מו"ח זללה"ה דהנה בתו' ד"ה מאן

"ק"ק מאן דלא חתים בה מ"ש מברכת התורה דחתמינן

בה באשר בחר בנו אע"ג דברכת אירוסין אריכא טפי מינה

ושמא לא היה חותם בה", ולפ"ז הואיל וקימ"ל שבברכת

אשר בחר בנו חותמין בא"י נותן התורה וכדאי' בברכות י"א, א"כ ע"כ

דקימ"ל שגם בברכת אירוסין צריך לחתום.

ערכות בנשים

בדגול מרבבה סי' רע"א שכי' שהואיל ומבואר במג"א שיוצא יד"ח קידוש דאורייתא בתפלת ערבית א"כ איך מוציא נשים יד"ח באופן שהאשה לא התפללה ערבית וחייבת בקידוש מה"ת, וע"ש דאפשר שכל כוונת הרא"ש היא שאשה אינה ערבה לאחרים וע"כ אינה מוציאה אחרים אם יצאה כבר, אבל איש ערב גם עבור נשים.

והנה במג"א סי' תרצ"ב ס"ק ה' כ' ונ"ל דיקראנה לנשים אחר יציאת בית הכנסת דמצוה שיצא הוא בקריאת הצבור, וכ"ה במ"ב שם, ולהדגמ"ר הרי

איש שיצא אין מוציא אשה יד"ח, וא"כ א"א לעשות באופן זה, וצריך שאשה

תשמע עם האנשים בביהכ"נ, ולפ"ז מוכח מהמ"ב דלא קימ"ל כהדגמ"ר.

[ובמ"ב סי' רע"א ס"ק ה' פ' שאשה שיצאה מוציאה אחרים. וע"ש בשער

הציון שהביא את ד' הדגול מרבבה ושהגרע"א חולק ע"ז, וצ"ע בבאיור הלכה

וברכת חתנים ואין מזמנים בשם פחות מעשרה כו', ובריי"ף הביא מירושלמי שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן גומרים, וכ' בנוב"י שאם היה דין דלעיכובא שא"א לעשות כל אלו בפחות מעשרה אין מסתבר שאם יצאו מקצתן שאפשר לגמור, והרי גם בקרה"ת אם התחילו לקרות ממשיכים לקרות וכל אחד העולים מברך בפני עצמו וכמבואר בכס"מ ולא חיישי' שהיא ברכה לבטלה, ומה מוכח שכל מה שצריך עשרה הוא רק לכתחילה, וע"ש שכיון שאין אלו ראוי מוכרחות ע"כ אם יזמנו להם להיות בחופה אחרת יכונו לצאת שם.

ולפ"ז בנידון דידן שנמצא שלא היו שם עשרה מהני הברכות ומותרת לבעלה. ונפ"מ לפ"ז לקרה"ת שקראו ונתברר שלא היו עשרה, ואח"כ באו עשרה שלפי ד' הנוב"י יצאו יד"ח וא"צ לחזור ולקרות.

והנה במגילה ה' א' אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה בעשרה רב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי.

ובבעה"מ כ' שד"ר אסי אינם אלא לכתחילה, והוכיח זאת שהרי ק' למה לא הוזכר במשנה במגילה דף כ"ג שגם מגילה אינה נקראת אלא בעשרה, אלא משום דמה שהוזכר במשנה הם דברים שמעכבים בעשרה משא"כ מגילה שאינה מעכבת בעשרה, והרמב"ן כ' שאין ראוי מהמשנה שהוזכרו בה דינים שהם חובת ציבור, משא"כ מגילה שהיא חובת יחיד אלא דמשום פרסומי ניסא צריך שיהיו עשרה, אבל באמת לרב אסי עשרה לעיכובא, ומה"ט רב חשש לרב אסי ואילו היה רק לכתחילה לא היה חושש לכך.

והנה בד' בעה"מ מבואר דמה שהוזכר במשנה זו שצריך עשרה הוא לעיכובא, ומשמע שגם ברכת חתנים עשרה הוא לעיכובא.

ולפי הנוב"י ה"י אפשר לת' קו' בעה"מ איפכא, וע"פ ד' הרמב"ן שלפי רב אסי עשרה במגילה לעיכובא, וא"כ אפי"ל שבמשנה נקטו רק דברים שהם בעשרה ואינם לעיכובא משא"כ מגילה דהוי לעיכובא בעשרה.

עכ"פ בד' בעה"מ נ' שעשרה בקריאת התורה ובברכת חתנים הוא לעיכובא. וצ"ע מש"כ הרמב"ן שבמשנה הוזכרו רק דברים שם חובת ציבור, והרי ברכת חתנים אף שאפ"ל שהיא גם חובת ציבור, אבל היא גם חובת יחיד שכלה בלא ברכה אסורה.

שמע ברכת חתנים מחופה אחרת

באולמי ארמונות חן וכן בעוד אולמות נערכות כמה חופות סמוכות זו לזו ושומעים את כל הברכות מהחופות הסמוכות והנה אירע מעשה שהחתן היה נרגש ביותר ומשום כך לא הקשיב כשבירכו בחופתו חלק מהברכות והרי חתן צריך לצאת יד"ח בברכות הנישואין, אולם בעודו עומד בחופה שמע אותם מחופה אחרת סמוכה האם יצא ידי חובתו.

וכיוצא בדבר היה מעשה בבחור שהגיע לביתו של ת"ח ואותו זמן היה מוצאי שבת ואותו בחור היה קודם הבדלה והנה כשעמד ליד פתחו של אותו ת"ח שמע שהא עושה הבדלה נמלך אותו בחור בדעתו וכיון לצאת ידי חובת הבדלה האם יצא ידי חובתו.

במס' ראש השנה כ"ז תנן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא, וכן בשו"ע סי' תקפ"ט מי שתקע ונתכוון להוציא כל השומע תקיעתו ושמע השומע ונתכוון לצאת י"ח אע"פ שאין התוקע מתכוון לפלוני זה ששמע תקיעתו ואינו יודעו יצא שהרי נתכוון להוציא לכל מי שישמענו לפיכך מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות מש"צ יצא אם נתכוין לצאת שהרי ש"צ מכוון להוציא את הרבים י"ח.

אולם במ"ב ס"ק י"ז כ' אבל אם היו תוקעין בבית לחולה וליוולדת והיה ביתו סמוך לו ושמע לא יצא דמסתמא לא נתכוין זה להוציא אלא החולה [ח"א], ול' המ"ב שלא יצא משמע בתורת ודאי וא"כ יכול לחזור ולברך ולכא' ה"ה בהבדלה ובברכות חופה וצ"ע שאותו תלמיד חכם אמר לו שלא יצא אבל שלא יבדיל בעצמו מספק אלא שישמע הבדלה מאחר.

סי' תרפ"ט סי"א גבי מקרא מגילה שם' לכאורה אם היא כבר יצאה י"ח אין מוציאה לאשה אחרת וה"ה קטן לאשה או לקטן אחר (שנסתפק בזה אם הם בכלל ערבות דנימא בהו ג"כ אע"פ שיצא מוציא) - אשל אברהם, ומבואר דנקט שאשה אינה בכלל ערבות, וזה סותר לדבריו בסי' רע"א דיכולה להוציא אנשים אף שיצאה כבר, אבל מ"מ מבואר בדבריו דהיינו שאשה אינה מוציאה אחרים, אבל מ"מ איש שיצא ידי חובתו יכול להוציא אשה].

והנה במ"ב תרע"ה ס"ק ט' וכן איש מברך לאשה ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה לא בענין אחר כו', וצ"ע בכוונתו אם באופן שהאיש מדליק גם לעצמו או באופן שכבר יצא ומברך להוציא, ובשלטי הגבורים שעל המדרכי פ' במה מדליקין כ' להדיא "אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך כגון שעומדת אצלו בשעת הברכה אבל בענין אחר נראה למהר"ח שאין לברך", ומפורש שיש דין יצא מוציא באשה.

והנה בתשו' נוב"י תניינא אבה"ע סי' א' כ' גם בנישואי חרש אני מסופק בברכות, כי ברכת אירוסין על החתן לברך, והרמב"ם בתשובה כתב שאם אחר מברך הוי ברכה לבטלה רק החתן בעצמו יברך, והנה מנהג ישראל אינו כן והמסדר קידושין מברך, וכ' הב"ש הוא מטעם שלא לבייש את עם הארץ שאינו יודע לברך, ועכ"פ עיקר הברכה להוציא את החתן וכיון שהוא חרש שאינו שומע אינו בברכה זו ואיך יברך המסדר, ואם היה מקום לומר שגם הכלה שייכת בברכת אירוסין ומוציא המסדר את הכלה אמנם חרש שנשא חרשת ודאי לדעתי אין כאן ברכה כו' עכ"ל, ונ' מדבריו שנסתפק אם הברכה שייכת על הכלה.

אולם צ"ע שהרי המסדר קדושין אינו חייב בעצמו בברכה זו ורק מוציא אותם מדין ערבות, ולהדגמ"ר שאשה אינה בכלל ערבות איך יכול להוציא אותה בברכה זו וצ"ע.

ולהדגמ"ר צ"ע אם אירע שאינה יכולה לילך לבית הכנסת, ובתו' ערכין ד' א' הביאו מירושלמי פ"ב דמגילה "ר' יונה אבוב דר' מנחם היה מתכוין לקרותה לפני נשים שבביתו שהכל היו בספק", ואטו ר' יונה לא היה קורא בבית הכנסת בעשרה, ובפסחות שהיה עושה כן אחר שהיה שומע בבית הכנסת, ונמצא דקימ"ל דאיש שיצא מוציא אשה, והנה בתו' מגילה ד' א' ובערכין שם הביאו ש' בה"ג דנשים אינם מוציאות אנשים במקרא מגילה, וע"ש במדרכי ריש מגילה דנשים אינם חייבות בקריאה אלא בשמיעה, וה"י אפ"ל דמה"ט מי שיצא מוציאם בלא דין ערבות, אבל אינו כן דאטו יכולות לשמוע ממי שאינו בר חיובא, וע"כ דמי שיצא מוציאם משום ערבות.

ברכת חתנים וקריאת התורה בפחות מעשרה

הנה מחמת מגיפת הקורונה שציוו השלטונות שלא יתאספו במקום אחד יותר מעשרה בנ"א, ואירע שעמדו לעשות חופה והגיעו אנשי משטרה ומנעו מלהכנס למקום החופה יותר מעשרה אנשים, ואמרו להם שצריך עשרה גברים לחופה ובתחילה לא הסכימו, וכיון שעמד שם שוטר אחד לשמור שלא יכנסו חשבו לצרף אותו לעשרה, ואחר החופה נתברר שאותו שוטר אינו יהודי אלא דרוזי.

והנה ברכת חתנים בעשרה כמבואר בכתובות דף ז' ובשו"ע אהע"ז סי' ס"ב סעיף ד', וע"ש בחלקת מחוקק שאם אין בעיר עשרה לא יעשו נישואין אלא ילכו למקום אחר אא"כ הוא טורח גדול ואז הוא כמו דיעבד וע' בבאר היטב שבזה סומכים על השי' שאין הברכות מעכבות אבל לא יברכו בפחות מעשרה.

ובפתי תשובה הביא מנודע ביהודה קמא אבן העזר סי' נ"ו אודות מסדר קדושין אחד שבירך את הברכות שלא בעשרה, וכ' עליו דנחשב לאינו יודע בטיב קדושין, אבל מ"מ הנישואין חלו ומותרת לבעלה משום דמה שצריך ברכת נישואין בעשרה הוא לכחיתלה אבל בדיעבד מהני בלא עשרה.

וע"ש בשו"ת נוב"י שהרי במשנה מגילה כ"ג ב' תנן אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותחנומי אבלים